

NASTANEK IN RAZVOJ LESNE INDUSTRIJE V SELŠKI DOLINI

(Ob 50-letnici LIP »Češnjica«)

Selška dolina obsega porečje Selške Sore od Škofje Loke do Podbrda. Obdaja jo hribovje, ki so vanj zajedene večinoma tesne, strme grape.

Naselitev Selške doline se je v večji meri pričela v srednjem veku, ko je vse to področje prišlo z darilno listino cesarja Otona II. pod zemljiško gospodščino freisinškega škofa Abrahama. V prisojnih pobočjih nad dolino so fevdalci naselili v 13. stoletju Tirolce, da so krčili gozdove in jih spreminjali v pašnike in njivice. V 14. stoletju pa so freisinški škofje poklicali v Železnike fužinarje iz Furlanije, da so talili železovo rudo. Še danes stoji v Železnikih stari plavž, katerega vrstnik se omenja že l. 1422.

V Železnikih najstarejša žaga

Z razvojem rudarstva se je v 14. stoletju v Selški dolini pričelo z intenzivnim izkoriščanjem gozdov, ki je v naslednjih stoletjih zavzelo vse večji obseg. Po vseh okoliških gozdovih, predvsem pa na Jelovici, se je pričelo s kuhanjem oglja. Fužinarji so rabili tudi ustrezno leseno embalažo za prevoz svojih izdelkov, ki so jih razpečevali daleč naokrog. Zato je tudi nastanek prve žage v Železnikih povezan z nastankom fužinarstva in tudi prva vest o žagi v Železnikih izhaja iz najstarejših listinskih podatkov o rudarstvu v teh krajih.

Listina iz leta 1358 (Codex diplomaticus Austriaco frisingensis) omenja obstoj žage v Železnikih. Škof Albreht je daroval 1358. leta fužinarjem celotno ravninsko ozemlje v območju Železnikov. V skladu s to daritvijo je fužinarjem odtlej pripadal svet od kamnitega mostu v spodnjem delu Železnikov do vključno Jesenovca. Pri tem kamnitem mostu sta imela kovačijo Zchas in njegov družabnik Andrej. Prav tod je po vsej verjetnosti stala žaga, ki je pripadala Zchasu. Omenjeni fužinar je bil torej gospodar kovačije in žage.

Omenjeni datum v listini iz leta 1358 ni pomemben samo za Železnike in tamkajšnjo lesno industrijo, marveč je izredno važen tudi v slovenskem merilu, saj je to najstarejša listinsko dokazana žaga na vodni pogon na Slovenskem sploh.¹

Z razvojem fužinarstva so rabili fužinarji za svoje obrate in za embalažo vse več žaganega lesa. Zato je bilo v 18. stoletju v Selški dolini že več žag venecijank. Od leta 1900 do 1910 so v Selški dolini obratovalle naslednje žage:

Ob gornji Sori: pod izvirom v Dorflah in Kejžarjeva v Sorici.

Ob Zadnji Sori: Antonova in Jožefova v Petrovem brdu, Mlinarjeva, Grogurjeva, Strojčevca, Demšarjeva in Pohmanova.

Ob Sori: Johanova na Škerjencu, Plnadrška, Martinkova, Antonova in Jožefova pri fužini, Ožbicova na Češnjici, dve Johanovi v Podzavrniku, dve Mlinarjevi v Dolenji vasi, Ožbicova v Hrastniku in Pamarjeve žage v Soteski.

Alojz Lotrič, eden od soustanoviteljev sodarske zadruge na Češnjici, je še v svojem 90. letu izdelal po tri sode na dan

Ob Davči: Jemcova v Davči, Šturmov v Potoku in Tajnetovega Lovrenca.

Ob Zadnji Smolevi: Javhova žaga.

Ob Smolevi: Matocovega Matevža.

Ob Dašnjčici: Markotova v Podlonku, Čočova in Premc-Kemperlova na Češnjici.

Ob Češnjici: žaga na Lojah, Lovrihova, Novakova, Matocova-Prešenkova, Oštermanova, Reškova in Mlinarjeva na Češnjici.

Ob Selnici: Jakobčev polnojarmenik.

Ob Bukovščici: Tajnetovega Janeza pri Bukovščici in Lebnovega Janeza med Knapi in Ševljami.

Ob Luši: Lenartova (Čemažarjeva) pod Lenartom, Starmanova in Jožkova (Tavčarjeva) v Luši ter Mlinarjeva Na Luši.

V tem času je tudi že obratovala Štajmicova »parket—fabrika« v Petrovem brdu, na vsem področju Češnjice in Železnikov pa je bilo že v prejšnjem stoletju zelo razvito sodarstvo kot hišna obrt.²

Razvoj sodarstva v Selški dolini

Sodarstvo sodi med najstarejše domače obrti ne le v Selški dolini, ampak v škofjeloški okolici sploh.

Loško ozemlje je v srednjem veku in do zgraditve železnice predstavljalo pomembno prometno žilo, ki je povezovala Podonavje in Ljubljansko kotlino s Furlansko nižino in obmorskimi kraji. Razvita trgovina, predvsem pa v teh krajih razvito fužinarstvo in kovaštvo, so zahtevali embalažo. Zato se je razvilo sodarstvo v Selški dolini.³

Za dobo kolonizacije v 15. stoletju navaja dr. Pavle Blaznik v knjigi »Kolonizacija Selške doline« med drugimi nemškimi termini tudi besedo »lajta«. ⁴ Iz časopisa »Domoljub« v letu 1900 pa izvemo, da so pred več kot sto leti izdelovali v Selški dolini smrekove »lajte« za žito, ki so ga vozili po Savi s Hravskega in »barigle« za vino.⁵ Zato sklepamo, da so sode, imenovane »lajte« poznali že v 15. stoletju. Iz notarske knjige (1456—1461), ki jo hrani Državni arhiv na Reki, so razvidni podatki o trgovskih zvezah bližnjega in daljnega zaledja z reškim pristaniščem. V njej zasledimo pri opisu cen železarskih izdelkov, da so žeblje prodajali po 4 dukate za »barilo« (a gnaterno a barcha).⁶ Tudi Valvasor omenja, da v Selcih, ki leže med Škofjo Loko in Železniki, izdelujejo »Wein — Segele« in drugo leseno posodo. V svoji knjigi »Die Ehre des Herzogthums Krain« nam je zapustil celo šest grafik s sodarskimi motivi.⁷ O izdelovanju žebljarske embalaže v Selški dolini v preteklih stoletjih nam obširno poroča Jože Gašperšič v knjižici »Vigenjce«, ki je izšla v zbirki Vodniki tehniškega muzeja Slovenije. O opisanih poročilih 19. stoletja o razvitosti domače sodarske dejavnosti v Selški dolini piše Katarina Kobe—Arzenšek v reviji »Les«.⁸

Konec prejšnjega stoletja je bilo sodarstvo kot hišna obrt zelo razvito predvsem na Rudnu, kjer so bili domala vsi kajzarji sodarji, pa tudi na Češnjici, v Dražgošah in v Kališih. Tudi v Železnikih je bilo v tem času že več sodarjev, medtem ko so se s sodarstvom v drugih vaseh ukvarjali le posamezniki. Ker pa so bili sodarji odvisni od raznih trgovcev in mešetarjev, je bil njihov zaslužek majhen. V velikih težavah so živeli sodarji predvsem v času, ko so ugasnili plavži in so izumrle železnikarske kovačije. Šele ko so pričeli z izdelovanjem sodov za kroparske žebjarje in Kranjsko industrijsko družbo na Jesenicah, so se zanje pričeli boljši časi. To je bilo že v začetku našega stoletja. V tem obdobju pa se je na Slovenskem razmahnilo združništvo in prav tu v Selški dolini med vedno izkoriščanimi sodarji je ideja združništva naletela na zelo plodna tla.

V zelo kratkem obdobju so sodarji Selške doline prešli v dve sodarski zadrugi. Prva je bila ustanovljena na Češnjici in druga v Železnikih.

»Sodarska zadruga za Selško dolino na Češnjici«

Idejo združništva je v Selško dolino zanesel sam pobudnik združništva, dr. Janez Krek, ki je često obiskoval Selca, kjer je živela njegova mati. Že v decembru 1897 je bila v zadrugni register vpisana »Gospodarska zadruga v Selški dolini, registrirana zadruga z omejeno zavezo«. Naloge omenjene zadruge so bile zelo obširne, in sicer je bil njen namen zboljšati pravne in gmotne razmere članov s tem, da:

Skupina sodarjev ob zaključku tečaja za izdelavo boljših sodov pred tedaj novo zadružno stavbo na Češnjici

Od leve v prednji vrsti: Franc Lotrič s Češnjice, neki gost, Lovrenc Eržen z Rudna, vodja tečaja mojster Romih, Alojz Lotrič iz Dražgoš, Franc Demšar s Češnjice, Tomaž Eržen iz Ostrega vrha, Janez Megušar z Rudna (sedi) in Jakob Solar z Rudna. V zadnji vrsti: Franc Mohorič s Češnjice, Valentin Lušina s Češnjice, Jakob Blaznik s Češnjice, Jurij Blaznik s Češnjice, Primož Lotrič iz Dražgoš-Zeleznikov, »Kodelac« iz Dražgoš, Franc Nastran z Rudna, Janez Gartnar z Rudna, Matevž Lotrič iz Dražgoš in Matija Lotrič iz Dražgoš. Spredaj sedita: Jože Nastran s Studena in Janez Demšar z Rudna-Studena.

1. po najnižjih cenah oskrbuje svojim članom gospodarske potrebščine vseh vrst, zlasti živino, krmo, gnoj, semena, kmetijske stroje itd.,
2. prodaja po najugodnejši ceni pridelke in IZDELKE (podčrtal avtor) svojih članov,
3. skrbi za NAPREDEK DOMAČE OBRTI (podčrtal avtor) in kmetijstva,
4. postavlja na pripravnih mestih zadružna skladišča, mlekarne in sploh vse, kar zadrugi koristi.

Načelnik novoustanovljene zadruge je postal Jakob Šolar, posestnik na Rudnu.

Zaradi tako zelo širokega koncepta zadruge so se kmalu pojavile različne težnje posameznih članov zadruge. Povsem razumljivo je, da so se razlikovale težnje članov zadruge, ki so bili sodarji, od teženj kmečkih posestnikov ne-sodarjev. Zato so sodarji že leta 1902 ustanovili svojo posebno sodarsko zadrugo. V zadružni register je bila vpisana 27. decembra 1902. leta kot »Sodarska zadruga za Selško dolino na Češnjici, registrirana zadruga z omejeno zavezo«. Njene naloge so bile ožje opredeljene. Razpečavala je sodarske izdelke, oskrbovala člane s sodarskimi potrebščinami ter postavljala in vzdrževala zadružna skladišča.⁹

Odborniki novoustanovljene zadruge so bili: Ivan Megušar, Jakob Šolar, Valentin Demšar, Franc Nastran, Franc Luzner, Ivan Marenk, Aleš Šolar, Alojz Lotrič, Matevž Lotrič, Luka Megušar, Ivan Luzner in Jakob Gartner. Za načelnika zadruge je bil izvoljen Lovro Eržen.¹⁰

Šele z ustanovitvijo lastne sodarske zadruge se je sodarstvo začelo hitreje razvijati.¹¹

Zadruga si je razen skladišča na Češnjici zgradila tudi skladišče na Rudnu (1907). Da je lahko priskrbela les članom, ki niso imeli lastnih gozdov, je zadruga kupila okoli 40 oralov gozda. Pred ustanovitvijo zadruge so izdelovali le manjše sode do 300 litrov, največ iz mehkega lesa. S pomočjo obrtno-pospeševalnega zavoda na Dunaju je zadruga priskrbela svojim članom učitelja (Romicha), ki jih je učil po načrtu izdelovati iz hrastovega lesa do 5000 litrov velike sode.

V prvih letih je bila zadruga večkrat v stiski. Trle so jo denarne težave in misliti je bilo treba na nove delovne moči. Zaradi velike požrtvovalnosti članov in zaradi sposobnega vodstva je zadruga po nekaj letih že dosegla lepe uspehe. Njeni izdelki so bili na dobrem glasu po vsej državi. Sodar je lahko dnevno zaslužil 3 krome. Promet je naraščal in začeli so razmišljati o izpopolnitvi in razširitvi obrata. V ta namen so po posredovanju »Urada za pospeševanje obrti v Ljubljani«, zlasti pa takratnega ravnatelja ing. Remca, zgradili hidroelektrarno, ki je dajala energijo zadružnim obratom in za razsvetljavo. Zadruga je začela oddajati tok vsej okolici. Razen hidroelektrarne na Sori, ki so jo zgradili 1912, so si zadružniki uredili moderno delavnico s raznovrstnimi stroji in preuredili vodno žago za hlode. Za ureditev delavnice je deželni odbor nakazal leta 1912 4000 kron in leta 1913 2000 kron podpore. Za dobo 10 let je država odobrila zadrugi 20.000 K brezobrestnega posojila. Vmes je posegla prva svetovna vojna. Primanjkovalo je delavcev in materiala. Med vojno se je promet skoraj docela ustavil. Tudi po vojni so bile še nekaj časa težave, razen tega pa se je morala zadruga najprej opomoči od škode, ki je nastala zaradi ustavitve obrata med vojno. Novoizvoljenemu odboru, ki so ga sestavljali Janez Megušar, Jakob Prevc, Franc Šolar, Tine Demšar, Peter

Leto	Št. članov	Vrednost deležev	Denarni promet	Prejeto za sode	Izdano za sode	Čisti dobiček	Zguba
1902	52	K 982,—	K 53.352,41	K 21.607,62	K 21.485,52	K 428,98	—
1905	55	K ?	K 80.988,69	K 29.608,66	K 25.763,24	K 739,12	—
1904	75	K 3.175,00	K 94.897,60	K 56.666,00	K 53.582,42	K 715,19	—
1905	75	K 4.185,00	K 98.684,64	K 42.702,55	K 36.946,58	K 516,54	—
1906	66	K 5.490,70	K 114.182,08	K 49.978,96	K 49.680,58	K 929,52	—
1907	70	K 6.051,80	K 105.995,93	K 44.159,99	K 32.456,33	K 1.452,45	—
1908	68	K 6.205,80	K 100.655,82	K 58.521,52	K 36.648,06	K 570,29	—
1909	70	K 6.298,55	K 150.293,23	K 54.487,27	K 52.728,35	K —	K 255,46
1910	71	K 6.565,55	K 186.970,58	K 47.751,25	K 36.496,26	K 597,12	—
1911	72	K 6.428,55	K 99.700,25	K 56.516,05	K 27.239,52	K 458,95	—
1912	70	K ?	K 128.572,01	K 57.127,76	K 22.154,68	K 501,15	—
1915	72	K 6.545,55	K 122.785,94	K 58.256,25	K 21.855,95	K —	K 103,52
1914	69	K 6.900,00	K 116.330,37	K 51.580,76	K 27.487,08	K 550,28	—
1915	67	K 6.700,00	K 75.091,17	K 29.977,91	K 15.737,40	K 68,91	—
1916	62	K 6.200,00	K 181.647,01	K 55.729,55	K 15.155,06	K 90,64	—
1917	52	K 5.200,00	K 129.261,39	K 42.746,09	K 50.180,50	K 205,87	—
1918	?	K ?	K 22.599,04	K ?	K ?	K —	K 1.510,95
1919	44	K 4.800,00	K 416.967,27	K 144.811,55	K 94.598,96	K 20.965,81	—
1920	50	K 5.220,10	K 1.002.965,18	K 457.874,18	K 260.465,35	K 12.180,75	—
1921	50	K 5.000,00	K 1.190.775,45	K 454.560,51	K 548.861,01	K 11.197,72	—
1922	51	D 1.275,00	D 825.495,77	D 505.456,00	D 257.267,10	D 782,56	—
1923	52	D 1.500,00	D 1.495.841,75	D 445.057,05	D 574.254,50	D —	D 418,24
1924	54	D 1.550,00	D 1.905.275,35	D 558.542,65	D 597.520,85	D —	D 11.167,01
1925	54	D 1.550,00	D 1.427.165,54	D 595.065,65	D 280.975,85	D 2.812,20	—
1926	52	D 1.500,00	D 1.165.704,57	D 265.556,90	D 210.479,75	D 12.382,04	—
1927	52	D 1.500,00	D 1.558.480,76	D 584.998,56	D 528.189,46	D 14.178,44	—
1928	51	D 1.275,00	D 1.402.468,82	D 418.517,75	D 544.945,64	D 28.006,51	—
1929	51	D 1.275,00	D 1.595.289,66	D 510.718,80	D 465.746,20	D 36.882,47	—
1930	55	D 1.525,00	D 1.524.605,49	D 444.181,69	D 594.624,59	D 2.782,16	—
1931	52	D 1.500,00	D 1.352.810,55	D 551.147,85	D 259.679,40	D —	D 25.545,58
1932	55	D 1.525,00	D 1.185.585,56	D 258.825,67	D 286.057,82	D —	D 55.459,51
1933	50	D 1.250,00	D 755.291,70	D 195.882,75	D 146.117,75	D —	D 5.590,10
1934	55	D 1.525,00	D 864.604,95	D 224.976,58	D 192.815,55	D —	D 55.676,10
1935	51	D 1.275,00	D 909.126,69	D 224.588,96	D 164.526,22	D —	D 1.767,14
1936	48	D 1.500,00	D 720.885,48	D 212.906,75	D 204.104,25	D 170,14	D —
1937	50	D 1.250,00	D 879.788,60	D 282.029,01	D 245.192,64	D 7.522,07	D —
1938	49	D 1.225,00	D 811.570,79	D 244.728,00	D 246.596,50	D 848,47	D —
1939	48	D 1.200,00	D 1.192.100,69	D 329.551,50	D 241.150,70	D 5.766,78	D —
1940	47	D 1.175,00	D 1.264.380,49	D 551.215,00	D 287.515,50	D 45.567,48	D —
1941	50	RM 115,00	RM 45.648,15	RM 18.405,20	RM 16.822,27	RM 3.195,27	RM —

Prevc in Anton Gajger, so bile naložene odgovorne naloge. Vodstvo je prevzel Primož Lotrič, njegov namestnik pa je postal Jurij Blaznik. V nadzorni odbor so bili izvoljeni Franc Lotrič, Jernej Nastran in Matevž Jelenc.¹²

O gospodarskem stanju zadruga — njenem članstvu, denarnem prometu, prejemkih in izdatkih za blago ter čistem dobičku in izgubah — govori prva razpredelnica.¹³

V zadrugo je bilo od njene ustanovitve pa do začetka druge svetovne vojne včlanjenih kar lepo število sodarjev. Največ jih je bilo leta 1904 in 1905, potem je njihovo število padalo vse do leta 1919, ko je zadruga imela najmanj članstva (44). Že naslednje leto se je število članov dvignilo na 50 in se je ohranilo z manjšimi spremembami vse do začetka druge svetovne vojne. Skladno s članstvom se je spreminjala tudi vrednost vseh deležev. Največji promet je zadruga napravila v dvajsetih letih. Pri tem pa ne smemo pozabiti na inflacijo, ki je vladala prav v tem obdobju. Kar zadeva letne prejemke, ki jih je zadruga vknjižila, so bili največji v letih 1924 in 1940, medtem ko so bili izdatki najvišji v letu 1929. Zadnji dve koloni razpredelnice sta še posebej zanimivi. Vidimo, da je zadruga dobro uspevala, saj je v štiridesetletni dobi poslovanja imela le desetkrat zgubo: od tega petkrat ob svetovni gospodarski krizi, ki je prizadela vse jugoslovansko gospodarstvo. Največji dobiček je dosegla tik pred drugo svetovno vojno, največjo zgubo pa v letu 1954.

Sodarji, ki so bili člani zadruga, so v obdobju med obema svetovnima vojnama domovali v tehle vaseh: Rudno (14), Ostri vrh (5), Studeno (2), Češnjica (8), Selca (2), Kališe (5), Železniki (1) in Dražgoše (15). Večina sodarjev je bila torej doma z Rudnega in iz Dražgoš.

Izdelovali so razmeroma veliko vrst sodov, in sicer: sode za zelje, za kolomaz, za tanin, za naftalin, za kemikalije, za barve, za kumarice, za maslo, za kit, za žeblje, za marmelado, za namakanje sadja in za med.

Zadruga je delovala tudi ves čas med drugo svetovno vojno. Nekaj arhivskih knjig za ta čas izgubljenih, vendar ne vse. Iz »glavne knjige za člane«, iz »inventarne knjige« in iz »knjige odborovih sej« je dobro razvidno delo zadruga med drugo svetovno vojno. Tudi bilance za vsa vojna leta obstajajo.¹⁴ Morda se bo kdo temu čudil, saj je znano, da je bila Selška dolina v celoti partizanska. Toda vedeti moramo, da so bili sodarji, ki so nadaljevali delo, večinoma starejši ljudje, ki niso bili sposobni za borbo. Kakšno je bilo delo zadruga med vojno, se najbolje razbere iz »poročila načelstva«,¹⁵ ki je bilo podano na občnem zboru dne 25. 3. 1946. Iz tega navajam naslednji odlomek: »Zadnji občni zbor, kakor ste sedaj slišali, je bil 16. junija 1943. Načelnik zadruga je bil tedaj Janez Demšar, ki pa je podlegel v jeseni leta 1943 bolezni in umrl. Potem sem bil voljen jaz,¹⁶ brez občnega zbora. Vojna, ki smo jo morali prebroditi, ni šla neopažena tudi mimo naše zadruga. Spčetka, ob priključitvi Gorenjske k Nemčiji, se nam je odprl nov trg Koroška. Naročil je bilo toliko, da nismo mogli vsem ustreči. Manjkalo nam je delovnih moči, materiala lesa in železa, pozneje pa so se tudi prometne prilike zelo poslabšale. Med okupacijo smo naredili približno 1500 čebrov in 700 kibel, nekaj škafov, banj in čebrov. Kar pa se je delalo sodov, so večinoma ostali v zalogi. Pol leta pred osvoboditvijo pa blaga sploh nikomur nismo pošiljali razen približno 150 škafov in banj na Primorsko. Nekaj posode pa so nam vzeli tudi partizani.«

Po osvoboditvi je zadruga ponovno oživela kot prerojena. V oktobru 1945 je zadruga celo prosila vojaške oblasti, da se oprostijo vojaške službe sodarski

naraščaj.¹⁷ Že naslednje leto, tj. 4. 2. 1946 pa je načelstvo zadruga razpravljalo o združitvi z Lesno produktivno zadrugo na Češnjici.¹⁷ V združni register pri okrožnem sodišču v Ljubljani je bila združitev vpisana 16. 12. 1964, dejansko pa je bila izvršena šele 1. 10. 1947.

»Sodarska zadruga v Železnikih«

LIP »Češnjica« ima svoje korenine tudi v »Sodarski zadrugi v Železnikih«. Kajti razen Sodarske zadruga na Češnjici je bila 16. decembra 1910 vpisana v združni register c. kr. deželnega kot trgovskega sodišča v Ljubljani »Sodarska zadruga v Železnikih«, registrirana zadruga z omejeno zavezo.

Ko sem raziskoval razloge, zakaj je nastala še ena sodarska zadruga, sem ugotovil predvsem to, da so bili ustanovitelji Sodarske zadruga v Železnikih izrazito liberalno usmerjeni in so se hoteli tudi na gospodarskem področju upirati tedaj vse večjemu klerikalnemu vplivu. To je zelo ostro izraženo v »vabilu« na ustanovni sestanek, ki je bil 16. 6. 1910. leta v gostilni G. Thalerja.

V vabilu je napisano med drugim: »Ker je stvar zelo važna za naš trg — Železnike (besedo Železnike pripisal avtor) zlasti v sedanjem času, ko se hoče od klerikalne strani ves napredni živelj poteptati, je skrajno potrebno poskrbeti za pospešitev obrti v vsakem oziru. Ako gospodarsko napredujemo, nam je bodočnost zagotovljena...¹⁸

V Železnikih so bili v tistem času samo 3 sodarji, ki so bili sposobni za nameravano delo.¹⁹ Toda vsi trije so bili pravi sodarji, brez posestva in so bili zato odvisni samo od svojega dela. Niso imeli niti denarja za svoja obratna sredstva (za nakup lesa, za zaloge itd.).

Namen zadruga je bil:

- a) razpečavati sodarske izdelke svojih članov,
- b) oskrbovati svoje člane z gospodarskimi potrebščinami, kolikor so potrebne pri sodarstvu,
- c) ustanavljati in vzdrževati združna skladišča,
- d) pospeševati sodarstvo svojih članov sploh, s tem da:
 1. skrbi za snovanje naprav za napredek sodarstva svojih članov in
 2. daje v teh zadevah svojim članom nasvete.²⁰

Pobudo za ustanovitev je dal Karel Dolenc, trgovec in posestnik v Železnikih.

Prvo načelstvo je bilo sestavljeno takole:

1. Karel Dolenc, trgovec in posestnik v Železnikih, načelnik,
2. Gabrijel Thaler, gostilničar, posestnik in trgovec v Železnikih, podnačelnik,
3. Josip Globočnik, trgovec z lesom in posestnik, Železniki,
4. Jakob Dermota, trgovec z usnjem in posestnik, Železniki,
5. Ivan Jaške, trgovski sodružnik, Železniki,
6. Ivan Demšar, posestnik in trgovec z lesom, Železniki,
7. Melhior Dolenc, nadučitelj, Železniki.²⁰

Že naslednje leto pa so na občnem zboru namesto umrlega Ivana Demšarja v načelstvo izvolili Ferdinada Šmida, sodarja iz Železnikov. Z namenom,

da bi pričeli izdelovati tudi boljšo posodo, kakor zelarje, ribiče, škafe itd., so pozvali Tomaža Lotriča iz Dražgoš, da bi v skupni delavnici vodil delo. Že takoj v začetku 1911. leta so namreč uredili skupno delavnico v prostoru, ki ga je odstopil proti letni najemnini 80 kron Anton Globočnik.²¹

Zadruga je hitro zaživela. Čeprav v ustanovitvenem govoru Karel Dolenc navaja le 3 sodarje, je iz knjige članstva razvidno, da je v letu 1911 pristopilo v zadrugo 12 sodarskih delavcev in že omenjeni sodarski predelavec Tomaž Lotrič iz Dražgoš. Sodarski delavci so bili naslednji:

1. Ferdinand Šmid, Železniki, pristopil 10. 2. 1911.
2. Franc Blaznik, Železniki, pristopil 10. 2. 1911.
3. Peter Dolenc, Železniki, pristopil 10. 2. 1911.
4. Martin Čemažar, Železniki, pristopil 10. 2. 1911.
5. Josip Dolenc, Železniki, pristopil 10. 2. 1911.
6. Josip Vrhunc, Železniki, pristopil 12. 3. 1911.
7. Mohor Demšar, Rudno, pristopil 14. 3. 1911.
8. Anton Veber, Železniki, pristopil 27. 3. 1911.
9. Ivan Potočnik, Železniki, pristopil 30. 10. 1911.
10. Matevž Benedičič, Železniki, pristopil 26. 11. 1911.
11. Jakob Lotrič, Dražgoše, pristopil 8. 11. 1911.
12. Matevž Mohorič, Železniki, pristopil 18. 11. 1911.

Tudi vsa naslednja leta je zadruga pridobivala nove sodarske delavce.²²

Kot prve večje kupce navajajo trdko Franc Jakopič iz Ljubljane za »zelarje« in v letu 1912 že tovarno suhih barv v Dolu pri Ljubljani. Kasneje so postali stalni odjemalci še: »Kranjska industrijska družba na Jesenicah«, trdko »Zankl« iz Ljubljane, obe tovarni »Moster« v Zagrebu, »Smodnišnica« v Kamniku, »Keramična tovarna Moste« v Ljubljani itd.²³

O številu članstva, vrednosnih deležih, prometu in uspehu zadruga govori druga tabela.²⁴

Iz tabele je razvidno, da je število članstva vseskozi rastlo in se je povečalo od 35 v letu 1911 na 56 v letu 1959, razen v času prve svetovne vojne, ko se je zmanjšalo zaradi vojne, in od 1921. do 1932. leta, ko je padalo zaradi stanja v zadrugi.

V letu 1911 je bilo od 35 članov le 15 sodarskih delavcev, v naslednjih letih pa se je povečalo članstvo skoraj izključno zaradi pristopa novih sodarjev. Iz gibanja števila članstva kakor tudi iz vseh ostalih podatkov, posebno pa še iz gibanja dobička in izgube se jasno vidi, da je zadruga preživljala težke čase od 1924. pa vse do 1934. leta. Res je, da je v tem obdobju zajeta svetovna gospodarska kriza, a začuda prav 1932. in 1933. leto (edini dve leti od 1925—1934) je zadruga zaključila z dobičkom. Od 1925. leta dalje je zadruga hiralna predvsem zaradi nesloge v zadrugi sami in zaradi konkurence dveh trgovcev iz Železnikov. Trgovce Jaške, ki je bil ob ustanovitvi zadruga celo član načelstva, in kasneje še Janko Bogataj, sta odvzela zadrugi precej prejšnjih kupcev. Od sodarjev sta kupovala sode in tako razbijala zadrugo.

Iz zapisnika XVI. rednega občnega zbora zadruga, ki je bil 26. 9. 1926, razberemo naslednje: »Dalje poroča načelnik, da se je nekaj sodarjev v zadnjem času spozabilo in so pričeli oddajati svoje izdelke preko zadruga. Načelnik svari sodarje, naj to v bodoče opustijo, ker se s tem zadruga slabi, ter se bodo morali v ponovnem slučaju črtati iz zadruga.

Leto	Št. članov	Vrednost deležev	Denarni promet	Prejeto za sode	Izdano za sode	Čisti dobiček	Zguba
1911	35	K 2.599,75	K 15.886,55	K 5.875,20	K 2.408,40	K 48,41	—
1912	36	K 2.484,75	K 22.589,02	K 5.576,96	K 8.365,01	K 55,98	—
1915	56	K 2.559,75	K 29.650,56	K 15.192,52	K 12.072,30	K 615,01	—
1914	55	K 2.650,25	K 25.888,96	K 10.590,62	K 8.516,62	K 736,82	—
1915	55	K 2.494,75	K 17.611,51	K 8.960,46	K 2.850,15	K 1.060,90	—
1916	52	K 2.451,75	K 9.584,16	K 5.854,40	K 5.195,94	K 167,64	—
1917	56	K 2.466,75	K 12.516,26	K 5.585,10	K 5.258,10	K 71,59	—
1918	55	K 2.446,75	K 16.464,72	K 5.698,70	K 500,00	K 1.548,20	—
1919	42	K 3.158,75	K 100.059,94	K 55.624,65	K 44.582,50	K 666,08	—
1920	50	K 4.894,00	K 777.089,86	K 352.241,40	K 500.595,00	K 1.096,47	—
1921	50	K 4.964,00	K 1.295.095,48	K 502.928,58	K 458.659,60	K 2.401,74	—
1922	49	K 5.064,00	K 1.688.066,52	K 651.409,28	K 644.815,00	K 22.246,48	—
1923	45	D 1.805,25	D 956.577,88	D 445.675,84	D 402.291,84	D 8.545,49	—
1924	45	D 3.155,25	D 779.580,04	D 354.744,19	D 579.622,72	—	D 14.604,09
1925	45	D 3.155,25	D 521.729,46	D 260.250,09	D 218.161,00	—	D 8.225,62
1926	41	D 3.140,75	D 556.015,10	D 141.485,50	D 105.517,75	—	D 6.872,86
1927	41	D 3.140,75	D 552.817,16	D 166.949,45	D 107.894,00	—	D 5.469,71
1928	59	D 3.090,75	D 505.492,79	D 155.140,25	D 125.115,50	—	D 8.224,46
1929	58	D 2.912,50	D 198.411,60	D 72.975,10	D 78.758,00	—	D 3.069,91
1930	56	D 2.700,00	D 501.084,16	D 141.720,70	D 107.782,00	D 5.001,09	—
1931	56	D 2.700,00	D 222.927,99	D 109.505,90	D 92.626,90	D 2.176,17	—
1932	56	D 2.550,00	D 85.464,00	D 27.254,50	D 25.780,50	—	D 525,66
1933	44	D 2.450,00	D 71.575,00	D 51.017,00	D 27.579,50	—	D 5.987,17
1934	55	D 3.000,00	D 241.851,80	D 112.612,50	D 106.129,00	D 1.567,21	—
1935	55	D 3.000,00	D 256.585,52	D 115.200,40	D 109.656,00	D 5.582,05	—
1936	55	D 2.950,00	D 535.551,56	D 162.140,15	D 146.502,25	D 5.994,67	—
1937	56	D 3.057,50	D 522.076,55	D 167.618,80	D 154.572,00	D 6.760,60	—
1938	56	D 3.057,50	D 578.685,45	D 151.982,60	D 127.571,00	D 2.829,60	—
1939	56	D 3.057,50	D 575.202,60	D 165.716,05	D 127.654,00	—	D 5.299,47
1940		D	D 390.458,15	D 215.477,55	D 168.558,50	—	—
1941		D	D 228.504,15	D 88.556,75	D 90.607,00	—	—
1942		RM	RM 22.159,84	RM 11.005,59	RM 8.820,90	—	—
1943		RM	RM 67.395,58	RM 55.744,72	RM 29.628,47	—	—
1944		RM	RM 74.514,49	RM 57.915,58	RM 55.446,55	—	—
1945		D	D 559.074,00	D 179.405,00	D 149.567,00	—	—
1946		D	D 5.405.545,99	D 1.604.505,62	D 1.215.648,00	—	—
1947 do 50. 9.			D 1.765.565,25 ²⁵	D 675.266,00	D 707.412,00	—	—

Gospod Jaške hodi okrog naših odjemalcev in nam prevzema naročila, češ ako se ne bode od njega sode jemalo, potem tudi on ne bode pri tvrdki barve kupoval.«²⁶

Omenjeni spor je trajal vse do 1954. leta, ko je Jaške začel oddajati naročila zadrugi. Prav od tega časa dalje pa je zadruga poslovala spet z dobičkom.

Zadruga je poslovala tudi vso drugo svetovno vojno. Podatkov o članstvu in uspehu za ta čas ni. Tudi sejna knjiga je zaključena s 1941. letom. Načelnika zadruge Karla Dolenca so Nemci izselili, od takrat pa imamo na voljo le blagajniški dnevnik.

Po osvoboditvi je zadruga zaživela z vso silo. Že 1946. leta pa se je hkrati s sodarsko zadrugo Češnjica združila z lesno produktivno zadrugo na Češnjici. Sprememba je bila vpisana v zadrugni register pri okrožnem sodišču 16. decembra 1946, dejanska združitev pa je bila izvršena hkrati s sodarsko zadrugo na Češnjici, tj. 1. 10. 1947.

Lesnoproductivna zadruga za Selško dolino na Češnjici

V Selški dolini je bilo že v prvi tretjini tega stoletja zelo razvito združno gibanje. Tu so poleg obeh sodarskih zadrug delovale še »Pašna zadruga«, »Gospodarska zadruga«, ter »Hranilnica in posojilnica«. Zato je razvoj logično pripeljal zadrugnike do tega, da so začeli razmišljati tudi o sodobnejšem in rentabilnejšem gospodarjenju z lesom. Posebno hudo je gozdne posestnike prizadela gospodarska kriza. Razni mali trgovci z lesom so se okoriščali kot posredniki med velikimi lesnimi trgovci, kot sta bila na tem območju posebno Heinrihar in Dolenc iz Škofje Loke. Kmetom pa za les ni ostalo niti toliko, da bi bilo plačano delo. Proti koncu leta 1936 so se zbrali nekateri gozdni posestniki, med njimi Ivan Prezelj iz Davče, Urh Demšar z Rudna, Filip Gartner, Groga Šmid in Janko Jelenc iz Dražgoš, Tone Demšar iz Martinj vrha, Franc Jelenc iz Smoleve, Niko Žumer in Janko Kemperle iz Železnikov, Polde Nastran in Janez Prevc s Studena ter še nekateri drugi in se dogovorili, da bi ustanovili zadrugo, ki bo skrbela za vzgojo gozda, posek in spravilo lesa za predelavo v deske. Glavni njen namen pa je bil, da bi izločila posrednike in poskusila nastopiti z večjimi količinami samostojno med velikimi trgovci. V sredini leta 1937 je potem res prišlo do ustanovitve zadruge. Z ustanovitvijo pa so nastopile težave, kje dobiti kredit, da bi mogli pričeti s poslovanjem. Z novimi deleži so člani vložili 46.000 din. Manjše kredite jim je uspelo dobiti od takratne zadrugne zveze in zadrugne hranilnice Češnjica, vendar to ni zadoščalo. S podporo ing. Lojzeta Žumra, ki je bil takrat upravitelj veleposestva »Marad« v Mozirju, pa je zadrugi uspelo, da se je vključila v takratno prodajno organizacijo »Marad« na Sušaku in tako dosegla zunanji trg brez posrednikov. Po njegovem posredovanju je uspelo dobiti tudi nujna potrebna obratna sredstva od takratne ljubljanske kreditne banke v Ljubljani. S temi sredstvi so potem razpolagali do vojne. Zadruga je poslovala tako, da so bili člani zadruge kmetje in delavci, ki so bili v njej zaposleni. Kmetje so po večini sami skrbeli za posek in spravilo iz gozda na žago. Zadruga je na račun in riziko kmetovlastnikov lesa izvršila razrez, vskladiščenje, odpremo in prodajo lesa. Žagan les so vskladiščili tako, da je vsak lastnik imel evidentiran les do odpreme.

Tako je vsak lastnik dosegel tako vrednosti lesa, kakršno je dosegla zadruga pri prodaji, zadrugi pa je plačal usluge razreza in manipulacije.

Ker so na ta način že prvo leto uspeli povečati ceno hlodovine od 60 din, kolikor so takrat plačevali za kubični meter trgovci, na 100 in več din, je razumljivo, da je članstvo hitro naraščalo in je promet vidno rasel. Vsi so spoznavali, da je rešitev gospodarske stiske in pregoste naseljenosti v dolini pravilna nega gozda in predelava gozdnih sortimentov. Da je mogla zadruga premagati začetne težave, kar ni bilo lahko zaradi povezanosti lesnih trgovcev, proti katerim je morala zadruga vzdrževati konkurenčnost, je bila velika

Zaga, sodarna in zabojava na Češnjici leta 1947 ob 10-letnici ustanovitve Lesno produktivne zadruge

opora zavest članstva, da je skupnost in povezanost delavca in kmeta v zadruzi tista sila, ki bo dosegla boljše življenjske pogoje.

Ko je zadruga komaj dobro zaživela in našla pravo obliko, je delo omrtvičila vojna. Zadruga je sicer obstajala, vendar je bilo poslovanje omejeno.²⁷

Podatki razvoja Lesnoproductivne zadruge na Češnjici do 1945. leta so razvidni iz tretje tabele.

Po osvoboditvi je zadruga doživela svoj bogati razvoj. Svojo dejavnost je takoj razširila na vso dolino. V svojem področju je zajemala cca 8.000 ha gozdne površine. Polnojarmeniški obrat Kemperle je postal last zadruge, v najem pa je vzela še 15 venecijank. Na vseh teh obratih je rezala les in ga prodajala.

V tem času je uprava zadruge začela pripravljati pogoje za povečanje kapacitet, za sodobnejšo predelavo okroglega lesa in za uvajanje finalne proizvodnje. S sodarsko zadrugo na Češnjici, ki je imela na Češnjici (kjer je sedanji LIP) žago venecijanko in elektrarno, so se dogovorili, da bosta ta dva obrata s pripadajočim zemljiščem rabila kot osnova za zgraditev bodoče lesne industrije v Selški dolini.

Podatki o razvoju lesne zadruga na Češnjici

Leto ³⁵	Št. članov ³⁴	Vrednost deležev ³⁴	Denarni promet ²⁸	Izdano za blago ²⁹	Prejeto za blago ³⁰	Dobiček ³¹	Sklad za žago ³²	Rezervni sklad ³³
1957/58	46	D	46.000,—	3.488.391,50	2.081.058,91	2.197.759,97	38.308,47	
1958/59	73	D	72.600,—	3.613.500,75	2.689.303,33	2.689.303,33	11.841,28	160.000,—
1959/60	82	D	76.850,—	5.134.157,75	3.770.778,76	3.262.774,—	17.589,09	—
1960/61	93	D	81.850,—	7.394.012,25	4.023.234,80	3.907.334,80	10.997,02	50.000,—
1961	98	RM	5.092,50	149.723,76	84.234,94	74.570,62	1.875,25	10.500,—
1962	108	RM	5.592,50	268.882,46	193.769,73	188.801,93	4.734,42	10.500,—
1963	113	RM	5.742,50	305.820,05	138.850,45	179.734,09	1.338,04	15.000,—
1964	113	RM	5.742,50	216.034,44	45.388,79	36.326,79	10,26	15.000,—
						voj. škode	60.933,50	
1965	118	RM	5.750,—	31.535,40	17.453,57	7.851,71		
						zguba	108,16	
1966	238	D	232.000,—			99.295,10	23.700,—	41.944,24

V letu 1947 je bila dokončno izvedena združitev Lesne produkcijsne zadruge Češnjica, Sodarske zadruge Češnjica in Sodarske zadruge Železniki. S to združitvijo se je članstvo povečalo za 60 sodarjev. Že do konca 1947. leta je bil adaptiran polnojarmeniški obrat Podzavrnik, rekonstruiran je bil žagarski obrat Centrala na Češnjici, kjer so namesto venecijanke vgradili polnojarmenik. Zgrajena je bila lesena stavba zabojarne in stavba sodarske delav-

Delovni prostori mizarne pred rekonstrukcijo, ki se je začela leta 1960

nice v Železnikih. Vsi navedeni objekti so do konca 1947. leta tudi pričeli obratovati.

Tako je zadruga ob koncu 1947. leta imela že tri polnojarmeniške obrate, in sicer: obrat »Kemperle« na Češnjici, obrat »Centrala« na Češnjici in obrat »Podzavrnik« v Selcih. Tako je večina žagarske proizvodnje v Selški dolini prešla na te tri polnojarmeniške obrate. V letu 1965 je bil ukinjen polnojarmeniški obrat Podzavrnik. 1965. leta pa se je pričela graditev popolnoma novega povsem mehaniziranega žagarskega obrata na Češnjici z najsodobnejšim polnojarmenikom Wurster-Dietz GDZ 71 optimat. S pričetkom obratovanja tega sodobnega žagarskega obrata na Češnjici v letu 1967 je vsa žagarska proizvodnja v Selški dolini prešla na ta obrat. S tem pa je tudi konec hudih fizičnih naporov, ki so jih žagarji v Selški dolini vlagali v proizvodnjo vse od 1558. leta. Žaga je povsem mehanizirana in je vsej Selški dolini v ponos, saj prav nič ne zaostaja za tovrstnimi obrati kjer koli v Evropi. Večstoletna tradicija (1558) in najmodernejši dosežki tehnike so si v Selški dolini segli v roke.

Uprava zadruge je v 1947. letu dala pobudo za zgraditev ceste Rudno—Rastovka, h katere gradnji je prispevala 2.800.000 din, kar je bilo za tiste čase veliko. Pomagala je tudi pri popravilih gozdnih poti v drugih delih.

Znatni delež je prispevala k zgraditvi gozdnih poti v Davči. V 1948. letu je bila tudi v Selški dolini izvedena reorganizacija zadružništva. Lesna zadruga, ki je štela 464 članov, se je na svoji skupščini 4. julija 1948 razdelila na 9 kmetijskih zadrug. Na področju Kmetijske zadruge Češnjica je ostalo še 245 članov z gravitacijskim okolišem 4.007 ha gozdnih površin.

Kmetijska zadruga Češnjica je organizirala tri odseke, in sicer:

— kmetijski odsek, ki je obsegal trgovino, poljedelstvo, sadjarstvo, živinorejo in kmetijske stroje:

Predsednik SFRJ Tito si na velesejnu ogleduje razstavljene izdelke LIP Češnjica

— gozdno-lesni odsek, ki je obsegal žagarske obrate, sodarske obrate, zabojarstvo in mizarstvo;

— prometni in kreditni odsek.

V 1949. letu je bila zgrajena mizarška delavnica, v kateri je bilo zaposlenih 50 delavcev. Naslednje leto so pričeli z graditvijo nove kotlovnice in sušilnice za les. Naj zapišem, da so 1951. leta pričeli z gradnjo zadružnega doma na Češnjici, ki sedaj, čeprav ni še povsem dograjen, predstavlja kulturno in gospodarsko središče.

Revolucionarne spremembe, ki so se izvedle v jugoslovanskem gospodarstvu v tem času, so dobile svoj odmev tudi pri delavcih gozdno-lesnega odseka Kmetijske zadruge Češnjica. Tu mislim predvsem na prenos gospodarjenja s podjetji na delovne kolektive same. Drugod so se prvi delavski sveti ustanovili že konec 1949. leta ali vsaj v 1950. letu. V Kmetijski zadrugi pa ni bilo drugih organov kot skupščina zadružnikov, ki je zasedala le enkrat letno po zaključnem računu, in upravni ter nadzorni odbor, ki ju je skupščina vsako leto ponovno izvolila. V upravnem in nadzornem odboru so imeli večino kmetje. Upravni odbor pa je reševal vsa pomembna vprašanja zadruge.

Povsem je razumljivo, da tak način upravljanja ni več ustrezal interesom delavcev, zaposlenih v gozdno-lesnem odseku.

Zato so si delavci s svojo sindikalno organizacijo ob zelo močni podpori republiškega odbora sindikata delavcev lesne industrije Slovenije dobesedno izborili pravico do samoupravljanja. Po prvem neuspehu na občnem zboru zadruge spomladi 1954. leta je nato po mirni poti prišlo do odcepitve lesnega odseka od zadruge in do konstituiranja podjetja. 25. julija 1954 je Kmetijska zadruga Češnjica sprejela sklep o ustanovitvi samostojnega lesno industrijskega podjetja Češnjica in že 31. julija 1954 je bil izdan pismen akt o ustanovitvi. Volitve prvega delavskega sveta so bile 2. oktobra 1954. Ugotovilo pa se je, da to ni najboljša oblika. Boljša bi bila oblika, ki bi vsem kmetijskim zadrugam Selške doline zbudila zanimanje za smotrni razvoj lesne industrije v Selški dolini. Zato je Okrajna zadruga zveza Kranj z okrožnico z dne 15. oktobra 1954 pozvala vse obstoječe kmetijske zadruge v Selški dolini, da ustanovijo medzadružno lesno industrijsko podjetje. V januarju 1955 je nato res prišlo do ponovne reorganizacije. Zaradi ustanovitve novega podjetja, tj. MLIP »Češnjica« so morali izvesti tudi nove volitve delavskega sveta. Delavski svet je bil izvoljen 25. junija 1955 in je štel 17 članov. S prvim julijem 1955 pa je podjetje kot MLIP začelo poslovati.

Razvoj samega podjetja in spremembe v načinu gospodarstva z gozdovi so končno povzročili, da se je podjetje po sklepu Kmetijske zadruge Škofja Loka in sklepu delavskega sveta MLIP »Češnjica« in na osnovi odločbe skupščine občine Škofja Loka z dne 27. maja 1964 preimenovalo v Lesno industrijsko podjetje »Češnjica« (LIP »Češnjica«).

Podjetje je v tem obdobju izoblikovalo tudi svoj proizvodni program. V 1951. letu je proizvajalo: žagan les, sodove, zaboje in elemente za okna. Že naslednje leto je pričelo proizvajati tudi omare, postelje in kuhinjske garniture. To je bila očitno planska naloga, kajti teh artiklov kasneje ne zasledimo več v proizvodnji. V 1953. letu pa je podjetje pričelo s proizvodnjo radijskih kaset. V naslednjih letih so proizvodni program dopolnjevali z najrazličnejšimi artikli, kot so: čebelji panji, okvirčki za navijanje blaga, raznovrstne mizice, obešalniki, telefonske poličke, stojala za revije, šivalne omarice, polkenca itd.

V 1959. letu je bil izdelan in potrjen program generalne rekonstrukcije in 1960. leta je SGP »Tehnik« iz Škofje Loke začelo z gradnjo nove proizvodne hale — mizarne Češnjica. Redna proizvodnja v novozgrajenem obratu je stekla v 1962. letu. V naslednjih štirih letih je bilo nabavljenih veliko novih strojev in opreme. V 1962. letu je podjetje proizvedlo tudi prve omarice za čeblje, predvsem za izvoz firmi »Akro« iz Münchna.

V 1965. letu so prenehali s proizvodnjo sodov, ki je imela tu v Selški dolini stoletno tradicijo. Kljub ogromnim naporom posameznikov in kolektiva se jim ni posrečilo ohraniti proizvodnje sodov. Tudi iznajdba³⁷ Jožeta Blaznika s Češnjice in Jožeta Prevca s Studena ni mogla vzdržati v konkurenčnem boju, ki ga je diktilar sod iz luščenega bukovega furnirja »Savinje« iz Celja. Delavce iz sodarne so zaposlili v novem obratu mizarne na Češnjici, delno pa se je njihova proizvodnja preusmerila v proizvodnjo zabojev in obojev. Ker se je tega leta ukinil tudi polnojarmeniški obrat v Podzavrniku, se je tu že istega leta organizirala proizvodnja vratnih podbojev. S proizvodnjo podbojev se je izvršila delitev dela z »LIKO« Vrhnika in »Jelovico« iz Škofje Loke, tako da sedaj LIP »Češnjica« proizvaja vratne podboje, »LIKO« Vrh-

nika, »Jelovica« iz Skofje Loke in sedaj tudi podjetje »Makiš« iz Beograda, ki proizvajajo vrata krila, pa kupujejo vse podboje na Češnjici in tako kompletirajo proizvodnjo vrat.

Tako se je izoblikoval sedanji proizvodnji program LIP »Češnjica«, ki sestoji v glavnem iz proizvodnje žaganega lesa, vrtnih podbojev, radijskih in televizijskih ohišij, omaric za čevlje, zabojev in obojev.

Finančni podatki in podatki o številu članstva za obdobje od osvoboditve pa do ustanovitve samostojnega podjetja v letu 1954 so razvidni iz naslednjih dveh tabel. Podatke moramo razvrstiti v dve tabeli zato, ker je bilo poslovanje do konca 1951. leta v okviru zadruga. V letu 1952 pa je podjetje začelo poslovati kot industrijski obrat Kmetijske zadruga Češnjica.

Leto	Število članov	Vrednost deležev	Denarni promet	Prejeto za blago	Dobiček
1946	440	D 402.450	24.520.952,99	15.191.487,48	1.458.424,95
1947	462				647.523,15
1948	243	D 59.240	19.501.174,54	12.878.221,47	1.276.127,79
1949	243	D 58.640	59.864.629,50	25.082.679,59	2.756.975,24
1950	292	D 29.200	45.986.476,00	31.955.570,00	2.600.245,69
1951	236	D 554.000	47.796.968,00	26.907.486,00	5.545.907,00

Leto	Št. članov	Vrednost deležev	Doseženi dohodek	Doseženi OD	Ostanek za sklade	Davek na dobiček ali prisp. iz doh.
1952	251	D 596.000	54.760.145	16.884.605	11.179.921	6.695.619
1953	276	D 829.500	76.198.699	36.948.035	18.518.544	20.732.120

V naslednji tabeli pa zaradi boljše preglednosti o razvoju podjetja ne damo le podatkov od 1954. leta dalje, ko je bilo ustanovljeno samostojno LI podjetje, ampak smo jih, kolikor je bilo možno, dopolnili za vse obdobje po osvoboditvi. Tako smo dobili strnjen pregled o razvoju lesne industrije v Selški dolini po osvoboditvi.

Leto	Popr. vl. osn. sr.	Popr. vl. obr. sr.	Skup. vl. sredstva	Celotni doh.	Skupni OD po ZR	Skladi podj	Zap. del.
1945				5.635			130
1946				15.261			142
1947	10.504			51.625			169
1948	18.120			18.221			198
1949				24.077			?
1950				37.681			190
1951				59.527			126
1952	41.857	55.842	75.699	94.670			157
1953	75.459	46.019	121.458	186.804			215
1954	94.945	76.260	171.205	198.746			251
1955			217.435	306.125			323
1956			276.150	355.556		4.557	373
1957	92.066	180.424	272.489	451.590	90.404	51.764	426
1958	111.123	192.816	305.939	515.368	112.538	20.250	470
1959	119.122	197.605	316.724	655.210	137.756	25.849	474
1960	116.848	205.405	320.251	734.657	149.014	55.124	470
1961	255.688	179.225	412.915	764.855	175.799	54.201	450
1962	345.047	231.147	574.194	834.751	189.559	24.941	445
1963	416.501	268.090	684.591	994.765	252.470	61.528	419
1964	440.702	529.678	770.580	1.182.952	529.814	174.151	425
1965	490.705	598.562	889.267	1.590.356	456.965	71.961	428
1966	540.540	440.467	981.007	1.822.756	494.595	180.516	452

Kot vidimo, je število zaposlenih najprej poraslo od 130 v 1945. letu na 198 v 1948. letu. Z reorganizacijo 1948. leta je število zaposlenih začelo padati in je doseglo absolutni minimum 1951. leta, ko je bilo le 126 zaposlenih. Nato se je zopet dvigalo vse do 1959. leta, ko je doseglo število zaposlenih maksimum 474. Potem je zopet padlo v 1963. letu na 419, zatem pa se ponovno dviga.

Drugačna pa je dinamika gibanja celotnega dohodka. Le-ta se z izjemo v letih 1948—1949 stalna dviga in ima še vedno močno tendenco rasti. Globlja analiza, v katero se pa na tem mestu ne bomo spuščali, ker ni to namen tega

Sedanja tovarna LIP Češnjica, spredaj nova žaga, zadaj mizarski obrat

sestavka, pa bi pokazala zelo ugodno dinamiko tudi drugih kazalcev poslovnega uspeha.

Iz pregleda vloženih sredstev je razvidno dejstvo, da je podjetje skrbelo vseskozi tudi za povečanje svoje materialne baze.

Kljub zelo ugodnim tendencam, ki so razvidne iz dosedanjega razvoja, še posebej pa iz razvoja v zadnjih letih, pa lahko pričakujemo, da bo podjetje v letu 1967 doživelo v svojem razvoju določeno stagnacijo. To predvsem zaradi dejstva, da absolutno upada jugoslovanska proizvodnja radioaparatur in stagnira jugoslovanska proizvodnja televizijskih sprejemnikov. Ker je proizvodnja radijskih in televizijskih ohišij v Jugoslaviji še zmeraj v porastu, je prišlo med proizvajalci radijskih in televizijskih ohišij do zelo hude konkurence. To pa je najvažnejši artikel v proizvodnem programu LIP »Češnjica«. Cene tovrstnih izdelkov so prvič padle lani oktobra za nekaj procentov, a že februarja letos ponovno za 12—15 procentov. Ni pa nobene bojazni za obstanek, ker je LIP »Češnjica« prvo v tej proizvodnji v Jugoslaviji in vodilni proizvajalec.

Ker podjetje povečuje tudi izvoz finalnih izdelkov na konvertibilna področja, je jasno, da bodo potrebni izredni napor, da bi se v prihodnjih letih ohranila dosedanja dinamika razvoja in bi obstala dosežena gospodarska veljava podjetja.

1. Dr. Pavle Blaznik: *Kolonizacija Selske doline* (1928) str. 71. Ko je avtor kasneje v Münchnu natančneje analiziral vire, je ugotovil, da te listine ne smemo datirati z letom 1548, kot je literatura doslej navajala, pač pa da sodi omenjeni tekst v leto 1558. O tem piše dr. Pavle Blaznik v delu: »Urbarji freisinske škofije«, 1965, str. 42—45. Originalni tekst listine ni ohranjen. Pač pa je najti omenjeni tekst v prepisih, na katere naletimo v več primerih. Najstarejši je iz leta 1579, ki ga hrani Hauptstaatsarchiv v Münchnu v zbirki Freising Hochstift, fasc. 135 (listina z dne 29. 4. 1579). Tekst je doslej doživel dve izdaji in sicer: 1. A. Globočnik, *Geschichtlich — statistischer Überblick des Bergwerkes Eisern / Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain*, 1867, str. 8; 2. J. Zahn, *Fontes rerum austriacarum* 55, str. 286—287. Citiram tekst po tej drugi izdaji: (Škof Albrecht je daroval 1558 fužinarjem) das erdreich in dem thale zu Selzach was des ist niederhalben des tirlein niederhalben der brugkhen zunächst bei der niedrigsten schmidten die Zschas und Andre sein Gesell inne gehabt, also dass si das genannte erdreich von dem tirlein enhalb des wassers und auch sie disshalb inne haben und nutzen sollend was in der eben ist, oncz für die aller oberst schmied ausgenommen einen aker der gelegen ist bei dem wasser des Zschasen sag (podčrtal avtor) der zu den zweyen huben zu Zeyerfeld gehört. — 2. Arhiv »Muzejskega pododbora« Železniki. — 3. Katarina Kobe-Arzenšek (Ljubljana) »Sodarstvo v Selski dolini«, revija za lesno gospodarstvo »Les«, l. XVIII, 1966 — št. 5—7, str. 118—125. — 4. Dr. Pavle Blaznik, »Kolonizacija Selske doline«, Ljubljana 1928, str. 49, 51. — 5. Domoljub, 1900, XIII, št. 16, str. 265. — 6. Dr. Pavle Blaznik, »Trgovske zveze Škofje Loke z Reko v luči notarske knjige Antona de Renno de Mutina (1456—1461). Loški razgledi 1961, VIII, str. 78. — 7. Janez Vajkard-Valvasor: *Die Ehre des Herzogthums Krain*, Rudolffswerth 1877, II., str. 125, 155, 202, 204. — 8. Katarina Kobe-Arzenšek (Ljubljana) »Sodarstvo v Selski dolini«, revija za lesno gospodarstvo »Les«, leto XVIII., 1966, št. 5—7, str. 119. — 9. Janez Šmid: »Sodarstvo v Selski dolini« Narodni Gospodar 1925, XXVI, str. 115. — 10. Letno poročilo Sodarske zadruge na Češnjici za prvo upravno leto 1902, ki se nahaja v arhivu LIP »Češnjica«. — 11. Razvoj Sodarske zadruge Češnjica do začetka 2. svetovne vojne povzemam po Katarini Kobe-Arzenšek »Sodarstvo v Selski dolini« istotam. — 12. Iz govora Karla Dolenca: Arhiv v Sodarski zadrugi Železniki, ki ga hrani Drago Dolenc iz Železnikov. Računski zaključek »Sodarske zadruge za Selsko dolino na Češnjici« za XX. upravno leto 1921. Arhiv LIP Češnjica. — 13. Računski zaključki »Sodarske zadruge za Selsko dolino na Češnjici« od leta 1902 do 1941, Arhiv LIP »Češnjica«. — 14. Vse zgoraj omenjene knjige so v arhivu LIP »Češnjica«. — 15. Poročilo načelnstva z dne 25. 5. 1946; arhiv LIP »Češnjica«. — 16. Po smrti načelnika Janeza Demšarja je bil na seji UO dne 7. 11. 1945 za začasnega namestnika izvoljen Matija Lotrič. — 17. Zapisnik odborovih sej — arhiv LIP »Češnjica«. — 18. Vabilo na ustanovni sestanek. Arhiv SZZ, ki ga hrani D. Dolenc iz Železnikov. — 19. Iz govora Karla Dolenca, ki ga je le-ta imel na ustanovnem sestanku. Ustanovni govor Karla Dolenca; arhiv Sodarske zadruge Železniki, ki ga hrani Drago Dolenc iz Železnikov. — 20. Iz »Pravil Sodarske zadruge Železniki — arhiv SZZ — ki ga hrani D. Dolenc. — 21. Zapisnik odborove seje z dne 14. 5. 1911; arhiv SZZ, ki ga hrani Drago Dolenc, Železniki. — 22. »Knjiga članstva« Sodarske zadruge Železniki, arhiv SZZ, ki ga hrani Drago Dolenc, Železniki. — 23. Blagovna knjiga; arhiv SZZ, ki ga hrani Drago Dolenc, Železniki. — 24. Računski zaključki za »Sodarsko zadrugo Železniki« od leta 1911 do vključno 1939; arhiv SZZ, ki ga hrani Drago Dolenc, Železniki. — 25. Podatki so vzeti od 1939 leta dalje iz »Blagajniškega dnevnika« Sodarske zadruge Železniki; arhiv SZZ, ki ga hrani Drago Dolenc, Železniki. — 26. Knjiga »Zapisniki občnih zborov in sej« Sodarska zadruga Železniki; arhiv SZZ, ki ga hrani Drago Dolenc, Železniki. — 27. Iz zapiskov Ivanke Čufrove, ki jih je zbrala po spominih svojega očeta Janeza Preveca, soustanovitelja zadruge in kasnejšega dolgoletnega direktorja MLIP »Češnjica«. — 28. Denarni promet izkazuje promet blagajne v breme in dobro. — 29. Izdano za blago vsebuje seštevke debetne strani, računa blaga in računa komisijske zaloge. — 30. Prejeto za blago vsebuje seštevke kreditne strani računa blaga in računa komisijske zaloge. — 31. Dobiček — je vzet iz obrazca Bilanca pod pasivo — poslovni prebitek. — 32. Sklad za žago se je formiral s prispevki članov iz uspeha poslovanja na komisijski račun v poslovni dobi 1938/39 ter 1940/41. — 33. Rezervni sklad izkazuje osnovno imetje zadruge, ki se je formiralo iz poslovnih prebitkov in je služilo kot obratna sredstva ter za pokritje eventualne zgube. —

54. Število članov in vrednost deležev sta vzeta iz podatkov v sklepnih računih. — 55. Od ustanovitve pa do leta 1941 je trajalo poslovno leto zadruga od 1. junija do 31. maja naslednjega leta. Ob pričetku vojne pa so zahtevali, da je zadruga svoje poslovno leto vskladila s koledarskim letom. Zato sta v letu 1941 dve bilanci, t. j. 31. maja in druga za obdobje od 1. junija do 31. decembra 1941. — 50. junija 1945 je sestavljen sklepni račun za I. polletje v RM ter je temu priložena tudi valorizacija s preračunom v din DFJ, na podlagi katere se je potem prešlo v drugo polletje 1945 ter je sestavljeno letno poročilo s podatki per 31. december 1945. Iz sklepnega računa pa ni razviden promet in zato ni podatkov; denarni promet, izdano za blago in prejeta za blago. — 56. Vsi podatki so vzeti iz sklepnih računov in njihovih prilog Lesno produktivne zadruga na Češnjici — arhiv LIP »Češnjica«. — 57. Jože Blaznik s Češnjice in Jože Prevc s Studena sta 1961. leta poslala v Bruselj na deseti sejem izumov zložljiv embalažni sod, katerega izdelava je silno poenostavljena. Obod sode sestavlja niz deščic (dog), položenih druga poleg druge tako, da tvorijo plašč v obliki pravokotnika, ki se zvije v valj. Zraven sodi še dno in pokrov ter potrebno število obročev. Prednost teh sodov je ugodno transportiranje, saj jih lahko prevažajo razstavljene, kar znatno zmanjša razprečenost, pri uporabi pa se z lahkoto sestavijo. Iznajditelja sta bila v Bruslju odlikovana z bronasto kolajno. Še istega leta sta odlikovanca s tovrstnimi modeli tekmovala v Ljubljani za priznanje »Jugoslovanski Oskar za embalažo 1961«.

Zusammenfassung

DIE ENTSTEHUNG UND ENTWICKLUNG DER HOLZINDUSTRIE IM TALE DER SELŠKA SORA

(Zum 50-jährigen Bestandesjubiläum des Industrieunternehmens Češnjica)

Im Tale der Selška Sora, das sich unter dem Ostteil der Julischen Alpen gegen Skofja Loka hin erstreckt, ist die Entstehung der ersten Säge mit der Entwicklung des Eisenhüttenwesens eng verbunden. In Zelezniki stand schon im Jahre 1558 eine Sägemühle, die älteste urkundlich erwiesene Säge in Slowenien überhaupt. Im 18. Jh. gab es hier schon mehrere Venezianer Sägen. Im vorstehenden Bericht werden sämtliche Sägen namentlich angeführt, die vor dem ersten Weltkriege im Tale vorhanden waren. Der Handel, der für die Erzeugnisse des Eisenhütten- und Schmiedewesens hölzerne Emballagen benötigte, verursachte die Entstehung der Faßbinderei, die sich Ende des vorigen Jahrhunderts in Rudno und seinen Nachbardörfern zu einer recht bedeutenden Heimarbeit entwickelte. Zu Beginn unseres Jahrhunderts vereinigten sich die Faßbinder zu zwei Faßbindergenossenschaften mit dem Sitz in Češnjica bzw. Zelezniki. Um die Zwischenhändler im Holzhandel ausschalten zu können, wurde außerdem im Jahre 1937 in Češnjica eine Holzproduktions-Genossenschaft für das ganze Tal der Selška Sora gegründet. Nach dem zweiten Weltkriege vereinigten sich die erwähnten drei Genossenschaften 1947 zu einer Holzgenossenschaft. Aus dieser entstand nach der Einführung der Arbeiter-Selbstverwaltung das heutige Holzindustrie-Unternehmen in Češnjica, das seine Produktion binnen weniger Jahre erweiterte und sie auf die Erzeugung von Schnittholz, Türpfosten, Gehäusen für Radio- und Fernsehapparate, Schuhkästen und Kisten verschiedener Art umstellte.